

MOZART: MÚSICA SÀVIA I TERAPÈUTICA

TONI GIMÉNEZ

Músic i compositor

RESUM: Després de molts anys d'immersió en l'obra musical de Wolfgang Amadeus Mozart, el cantant per a públic familiar i folk, músic i compositor Toni Giménez, n'ha destriat vint, d'entre les més de 650 obres compostes pel compositor de Salzburg, que, segons el seu entendre, tenen, més enllà de la seva dimensió musicològica, una immensa potencialitat terapèutica i filosòfica que va a raure, de manera directa, al món interior de l'ésser humà, sense límits ni filtres. Un petit comentari de cada una d'elles ens guia per a abastar-les en la seva dimensió humana més profunda.

PARAULES CLAU: Mozart; Musicoteràpia; Musicosofia; Música clàssica; Filosofia de la música; Intel·ligència emocional; psicologia de la música; espiritualitat

300

Wise and Therapeutic Music

ABSTRACT: After many years of being immersed in Wolfgang Amadeus Mozart's music, family and folk singer, musician and composer Toni Giménez has chosen twenty out of the more than 650 works written by the composer from Salzburg. In his opinion this selection has, beyond their musicological dimension, great therapeutic and philosophical potential that directly points at the inner world of human beings, without limits or filters. Brief comments for every one of them guide us to grasp their deepest human dimension.

KEYWORDS: Mozart; music therapy; Musicosophy; classical music; philosophy of music; emotional intelligence; psychology of music; spirituality

Presentació

Aquest article és una reflexió sobre la potencialitat terapèutica i filosòfica d'algunes de les composicions de Wolfgang Amadeu Mozart, més enllà de l'aspecte estrictament musical i que van a raure, de manera directa, al món interior de l'ésser humà, sense límits ni filtres. Aquest home a qui compondre el cansava menys que descansar, que considerava que se'l recompensava massa pel que feia i massa poc pel que podia fer i que va morir en plenitud creativa,

podia crear la màxima bellesa enmig de la immensitat del caos. I és que precisament els problemes, les dificultats i els entrebancs són els que realment ens ajuden a madurar, o sigui a iniciar-nos en el camí de la saviesa.

Música sàvia?

Mozart no és només un virtuós de la música, la seva composició melòdica i harmònica és esplèndida a nivell humà. Fa un pas més enllà que altres autors clàssics, també esplèndids, atenent els aspectes més profunds de l'ésser humà d'una manera captivadora. Què vull dir amb música sàvia? Doncs, que sense passar pel raonament, la seva música dóna sentit, fonament i rumb a la pròpia existència de l'ésser humà, talment com ho fan una gran part dels filòsofs a través de les seves reflexions i escrits, però que en el seu cas té la millora que ho fa al marge d'allò antropològic i cultural i d'una manera més intuïtiva que deductiva.

He escollit vint-i-una composicions seves que són, al meu entendre, la flor i nata de tots aquests aspectes i que s'adrecen al nostre món intern d'una manera tan directa que quedem amarats de la majestuositat de la seva melodia.

301

Música terapèutica?

En musicoteràpia, Amadeus Mozart és l'autor clàssic més utilitzat. Això ja diu molt de la seva potencialitat musical. Però, jo he volgut anar una mica més enllà i, al marge que la seva música ajudi malalts oncològics, persones en estat d'angoixa, depressió emocional o en estat de coma (per posar només quatre exemples de les seves possibilitats terapèutiques), la seva música té la gran capacitat d'ajudar-nos a atansar-nos a la realitat de manera directa, sense filtres. Tant l'estructura melòdica com harmònica de les seves composicions formen un tot, de caire gestàltic, en què aquest tot és molt més que la suma de les seves parts intrínseques i combina d'una manera única allò espiritual i allò natural: *physis* i *polis*, naturalesa i civilització; allò humà i allò transcendent.

Immersió en l'obra de Mozart

Després de molts anys d'escoltar i d'interioritzar les seves composicions musicals i a causa d'una gran capacitat intuïtiva personal (forma de coneixement que no passa pel raonament i que tothom,

d'una manera o altra, té), que em ve de petit, ja vaig entreveure que la seva composició melòdica tenia una profunditat única que es distingia ràpidament d'altres compositors clàssics. Tot això m'ha portat a atrevir-me a escollir-ne, d'entre les més de 650 obres, una vintena que, al meu entendre, disposa d'una melodia que és pura filosofia pràctica i que, per tant, té una incidència terapèutica en l'ésser humà perquè atén tant els aspectes mentals com els emocionals i els transcendents. És quan filosofia —o sigui, saviesa— i música es troben en el mateix punt i la música esdevé, tal com va entreveure Beethoven, la seva revelació més alta, o sigui, recerca de la veritat, de tot coneixement que apunta cap a hom mateix, del propi rumb que possibilita caminar per trobar el sentit de la pròpia existència.

Fins on he investigat, aquests temes musicals escollits captiven el nostre món intern d'una manera tan especial que són excel·lents, tant per als moments anímicament baixos com per als àlgids, tot reequilibrant-los.

Una consideració molt important

302

Al llarg dels anys d'analitzar la seva obra, m'he adonat que la música de Mozart s'interpreta, habitualment, massa de pressa. Caldria tocar-la una mica més lenta i matisant-la molt més del que fan la majoria de músics, en especial, pianistes i orquestres, perquè la seva melodia és plena de textures que, si no s'interpreten d'una manera molt més precisa, no fan tan efectiva la vivència interior del que desvetllen. Cal que hi hagi un equilibri entre passió, emoció, sentiment, espiritualitat i raonament a l'hora de realitzar la interpretació de les obres d'Amadeus. Amb això vull dir que la partitura s'ha d'analitzar, després d'haver-ho fet a nivell mental (musical i tècnic), des del nivell sentimental (que és més profund que l'emocional, perquè l'emoció és el que mostrem i el sentiment el que guardem), deixant-se endur per la pròpia interpretació i tenint molt en compte el moment en què ho fem i com podem despertar en les altres persones aquests aspectes que van més enllà dels purament musicals. La música de Mozart té un gran component natural i els processos de la natura són lents, cal temps per captar-ne els matisos i per digerir-los amb tranquil·litat. Per arribar a la dimensió espiritual també cal lentitud perquè la lentitud multiplica l'espai, o sigui el temps, i cal temps per a interioritzar la música, o sigui, fer-la nostra i valorar-ne les textures i els matisos que s'hi amaguen que, segurament, és el més rellevant per a l'ésser humà.

La “ingenuïtat” de la música de Mozart

La música de Mozart ha estat sovint titllada d'infantil. És erroni pensar això. És el mateix que li succeí al nostre pintor Joan Miró: poder arribar a tornar a ser infants, sentint, pensant i expressant com ho fa una ment lliure, la ment d'un infant fins a 8 anys. Aquest és un privilegi maduratiu que ben pocs han aconseguit, perquè es torna a la ingenuïtat (en el sentit més etimològic, allò que no es fa malbé), o sigui, a l'estat natural, a la màxima imaginació, a l'obertura extrema d'alliberament de prejudicis. La simplicitat i l'elegància de la música de Mozart queda associada a la innocència de la infància i compleix aquell principi que diu que se n'ha de saber molt per fer fàcil, a ulls i orelles dels altres, allò que és difícil i complex. Alhora, la seva música esdevé universal perquè va directament al món interior de la persona, sense prejudicis culturals.

Comentaris de les 21 obres seleccionades

La puntuació (sobre 10) que poso a cada una de les peces musicals, aquí escollides, és en relació amb els aspectes terapèutics i filosòfics, no pas als musicològics, i sempre en relació amb l'obra de Mozart en si mateixa —enteses com un tot—, no pas en comparació amb cap altre compositor.

 303

1. Rondó allegretto del Concert per a piano número 12, en la major, KV 414

A nivell musical: composició per a piano i orquestra. Tema àgil i fresc,

típicament mozartià.

A nivell mental: claredat d'idees; saber què és l'important.

A nivell emocional: és un tema juganer que fa que ens adonem que jugar és molt més important i seriós que no ens pensem i no pas una cosa només d'infants. A Mozart se l'ha acusat de vegades de ser infantil; ell era juganer de mena. I és que és molt difícil mantenir o retornar a aquests dos aspectes “infantils”: mantenir-se ingenu (no fer-se malbé) i saber el que realment és essencial.

A nivell espiritual: aprendre a discriminar l'essencial de l'important.

Valoració: ens ensenya a donar valor al que realment és important per a la vida de l'ésser humà. Per aconseguir-ho, cal fer una anàlisi, un viatge espiritual profund al nostre interior.

Puntuació: melodia: 9; harmonia: 9.

2. Andantino del Concert per a flauta, arpa i orquestra, en do major, KV 299

A nivell musical: composició per a flauta, arpa i orquestra. Melodia suau, elegant

i magníficent. Malgrat això, és un tema totalment intimista.

A nivell mental: disposar-se a marxar, a trencar amb tot.

A nivell emocional: és un tema de comiat ideal per a acomiadar-se, en cas de mort;

els timbres de la flauta i de l'arpa són ideals per viure el dol de manera esperançadora. S'evocuen imatges de flors al camp (vida), de natura de primavera (morir per continuar vivint). Només cal tancar els ulls i deixar-se anar.

A nivell espiritual: serenitat davant de l'adéu. No és un adéu per sempre, sinó un "això continua". Serenitat davant de la por i l'angoixa.

Valoració: és un tema essencial de la seva obra que ens mostra que tot perdura, que res no mor, tot es transforma i continua d'una manera diferent.

Puntuació: melodia: 10; harmonia: 10.

304

3. Andante de la Sonata per a piano número 16, en do major, KV 545

A nivell musical: composició per a piano. Molt intimista.

A nivell mental: és un passeig laberíntic, on cal trobar la sortida.

A nivell emocional: per trobar la sortida mental cal recórrer al món emocional deixant-se fluir, sense posar-hi prejudicis. Ideal per a situacions de gran caos interior, de no trobar el sentit ni el rumb.

A nivell espiritual: ens fa adonar de les nostres pròpies limitacions alhora que de la fragilitat humana.

Valoració: la velocitat en què es toca habitualment és la correcta; cal matisar molt bé les frases musicals (la tècnica s'ha de mantenir sempre en segon pla amb referència a la matisació emocional).

Puntuació: melodia: 9.

4. Romança andante de la Petita serenata nocturna, en sol major, KV 525

A nivell musical: composició per a orquestra. És un altre dels seus temes estàndard. Té aire de dansa de cort. La música passa de puntetes per dins nostre.

A nivell mental: ens permet treballar, estudiar, crear des dels dos hemisferis alhora.

A nivell emocional: evoca el vespre, la posta de sol, el final del dia i l'inici de la nit.

Ens convida a la retirada personal, a la calma de la natura.

A nivell espiritual: la melodia ens porta al nostre món interior; nuaesa d'esperit.

Valoració: cal interpretar-la ben suau, una mica més lenta del que es fa habitualment

i matisant molt bé cada frase musical.

Puntuació: melodia: 10; harmonia: 9'5.

5. Allegro de la Sonata per a piano número 16, en do major, KV 545

A nivell musical: composició per a piano. Tema estàndard de la seva música. És una melodia genuïna que en certs moments té aire de minuet, que ell ja ens justifica en el títol de la composició.

A nivell mental: a la ment li és impossible mentir mentre s'escolta el tema.

A nivell emocional: té aire de joc infantil en la seva més pura ingenuïtat (allò que es manté sense fer-se malbé). Mozart hi somriu; perfecte per mostrar els nostres sentiments i emocions en estat pur.

A nivell espiritual: és d'una transparència tan profunda que ens deixa despallats davant de nosaltres mateixos i dels altres.

Valoració: és un dels seus *hits* i no per això perd la seva puresa espiritual.

Puntuació: melodia: 10.

 305

6. Allegro moderato de la Sonata per a piano número 10, en do major, KV 330

A nivell musical: composició per a piano. Té "aire de Chico Marx", aquella manera tan particular que tenia aquest germà dels famosos còmics novaiorquesos de tocar el piano amb els moviments dels dits; només cal tancar els ulls i imaginar-se'l. Per cert, una família musical per naturalesa, en Chico s'hi guanyà la vida interpretant amb el piano, en Harpo va crear una manera tan pròpia d'afinar i tocar l'arpa que els millors intèrprets de l'època s'hi van interessar i en Groucho (malgrat que no sigui tan evident a les pel·lícules) tocava força bé la guitarra i es passava llargues vetllades cantant cançons amb els amics.

A nivell mental: va bé per potenciar la nostra capacitat d'improvisació, per deixar-nos fluir i endur per les situacions del dia a dia, tot fluïnt amb elles, sense girar-hi l'esquena.

A nivell emocional: recorda les melodies típiques per a classes de ballet, interpretades al piano, fet que fa que la melodia ens vagi bé per oblidar la rutina diària i ens obri a la imaginació, deixant-nos fluir pels moviments corporals.

A nivell espiritual: fa florir cap enfora l'infant que tots portem dins nostre i que la vida social ens ha obligat a recloure en el nostre interior.

Valoració: la combinació de les notes interpretades al piano ahora que el mateix timbre d'aquest instrument musical és molt millor que si fos interpretada amb altres instruments, com de vent, per exemple.

Puntuació: melodia: 9.

7. Allegro (Sisè moviment) del Divertimento del trio de corda, en mi major, KV 563

A nivell musical: composició per a trio de corda. Té aire de dansa de cort.

La combinació dels tres instruments és perfecta.

A nivell mental: afavoreix la il·lusió per fer coses i l'esperança en el futur.

A nivell emocional: és una melodia juganera, infantil (en el sentit més pur i fantàstic d'aquest mot); remou els records d'infància.

A nivell espiritual: dóna força per viure i superar els reptes.

Valoració: és un tema intimista però d'una gran vitalitat.

Puntuació: melodia: 9; harmonia: 9.

8. Allegro (Tercer moviment) del Concert per a piano número 23, en la major, KV 488

A nivell musical: composició per a piano i orquestra. Cal destacar la frase musical que toca el piano i que repeteix exactament l'orquestra i que es va repetint diverses vegades: és sublim.

A nivell mental: reforça l'autoestima i blinda el jo dels sotracos que el fereixen.

El pizzicato afavoreix aquest aspecte.

A nivell emocional: cap al minut 2,19-2,20, hi ha uns acords que s'avancen a l'època i que recorden pianistes del segle XX com ara Richard Clayderman. Això es torna a repetir en el minut 5,30 i en el minut 5,50.

A nivell espiritual: afavoreix la connexió del conscient amb el subconscient i l'inconscient; l'ego, el superego i l'allò queden entrelligats.

Valoració: s'hauria d'interpretar una mica més lenta del que es fa habitualment.

Puntuació: melodia: 9; harmonia: 9.

9. Andante de la Simfonia en fa major, KV 223 (19a)

A nivell musical: composició per a orquestra. Té aire de minuet. Esdevé clarament

una melodia per dansar.

A nivell mental: l'estructura harmònica magníficament ofereix serenitat de ment.

A nivell emocional: el canvi a menor ofereix serenitat sentimental.

A nivell espiritual: va directament a l'ànima, a la nostra pròpia identitat.

Valoració: s'hauria de tocar una mica més lenta del que es fa habitualment; és una melodia d'una gran elegància.

Puntuació: melodia: 10; harmonia: 10.

10. Allegro con spirito de la Sonata per a piano número 9, en re major, KV 311

A nivell musical: composició per a piano.

A nivell mental: ofereix obertura de ment.

A nivell emocional: matisos emocionals que tenen a veure amb la natura.

A nivell espiritual: ofereix esperança en el futur immediat.

Valoració: s'hauria de tocar més lenta i matisant molt més les frases musicals del que es fa habitualment.

Puntuació: melodia: 9.

11. Allegretto grazioso de la Sonata per a piano número 13, en si major, KV 333

A nivell musical: composició per a piano. Hi ha moments en què la melodia té un "aire de Beethoven", encara que aquest autor fos posterior.

A nivell mental: tema intimista; la melodia esdevé refugi per a la ment.

A nivell emocional: els canvis de menor a major ofereixen calidesa però la resta de la melodia ens obliga a estar amatents al que succeeix a l'exterior.

A nivell espiritual: ofereix esperança en la vida.

Valoració: és millor escoltar-lo al vespre.

Puntuació: melodia: 9.

12. Rondó presto del Concert per a piano número 9, en mi major, KV 271

A nivell musical: composició per a piano i orquestra. El diàleg entre piano i orquestra

és perfecte. Els moments en què el piano es queda sol, ofereix multitud de notes molt ben lligades entre elles: valoració de la tècnica pianística.

A nivell mental: les entrades fortes de l'orquestra ofereixen seguretat i tranquil·litat.

A nivell emocional: el pizzicato ofereix tranquil·litat interior, a mena d'ataràxia.

A nivell espiritual: ens porta a una introversió amb nosaltres mateixos, a mirar endins.

Valoració: el que cal destacar és la combinació perfecta de les notes, en especial les frases per a piano.

Puntuació: melodia: 9; harmonia: 9,5.

13. Presto del Divertimento en re major, KV 136

A nivell musical: composició per a orquestra: només corda. La melodia té molta força (fragments intensos) i alhora molta tendresa (fragments seus).

A nivell mental: força, optimisme i bona sort.

A nivell emocional: els acords baixos que es van repartint al llarg de tot el tema ofereixen seguretat; les coses aniran bé.

A nivell espiritual: és un tema essencial; evoca el color blau.

Valoració: tant la melodia com l'harmonia són perfectes. No cal tocar res.

Puntuació: melodia: 10; harmonia: 10.

14. Rondó allegro de la Sonata per a piano núm. 9 en re major, KV 311

A nivell musical: composició per a piano.

A nivell mental: onades de mar. Tema de migdia. És estiu: bany, xipolleig d'infants.

A nivell emocional: no ens volem implicar gaire (no ens volem mullar gaire)

A nivell espiritual: tot està bé. Cal deixar fer. Si m'esquitxen tampoc passa res.

Valoració: cap al final hi ha algun moment lent que denota que aviat haurem de marxar, fer les maletes i anar-nos-en cap a casa però no se'ns fa feixuc perquè ens sentim bé amb nosaltres mateixos.

Puntuació: melodia: 8,5.

15. Allegretto de la Sonata per a piano núm. 10 en do major, KV 330

A nivell musical: composició per a piano.

A nivell mental: jugant sols a casa. Ara a un joc (o juguina) i ara a un altre (o amb una altra). No hi ha ningú que ens obligui a res ni tan sols a deixar de jugar.

A nivell emocional: ens emocionem quan barregem jocs o joguines diferents. La llibertat que ens dona jugar ens fa feliços. Vivim el present en la seva totalitat.

A nivell espiritual: retorn a la infància, a la il·lusió i a la llibertat de jugar al que volem, sense vergonya, al nostre aire.

Valoració: tema per a la intimitat absoluta. Només nosaltres ho sabem.

Puntuació: melodia: 8,5.

16. Andante grazioso de la Sonata per a piano núm. 13 en si bemoll major, KV 333

A nivell musical: composició per a piano.

A nivell mental: composició per a la primera hora de la tarda. Tema intimista

A nivell emocional: aflicció per alguna cosa. Melangia però amb un cert optimisme.

Cor trist però ment alegre.

A nivell espiritual: albirem futur. Hi ha esperança malgrat els entrebancs del dia a dia.

Valoració: les notes musicals ens animen a caminar, a tirar endavant amb un cert ritme entusiasta. Ens en sortirem!

Puntuació: melodia: 9.

17. Alla Turca, allegretto de la Sonata per a piano núm. 11 en la major, KV 331

A nivell musical: composició per a piano.

A nivell mental: perfeccionisme (moltes notes, no en sobra cap). No s'ha de fer tan "tècnica", cal donar-li més sentiment.

A nivell emocional: força i optimisme. El canvi de menor a major provoca un canvi emocional: passem d'un sentiment (el que guardem dins nostre) a una emoció (ho alliberem cap en fora)

A nivell espiritual: per a persones enèrgiques.

Valoració: peça melòdica d'una gran originalitat que no sembla pertànyer a la música clàssica. Per què turca? N'hi ha moltes versions. Costa ser neutre davant d'ella. S'hauria de tocar una mica més lenta del que es fa habitualment per matisar-la molt més.

Puntuació: melodia: 9,5.

18. Allegro de la Sonata per a piano núm. 6 en re major, KV 284

A nivell musical: composició per a piano.

A nivell mental: estem enfadats alhora que convençuts del nostre posicionament i del nostre punt de vista.

A nivell emocional: no acceptem que ens facin la guitza ni que se'n riuin de nosaltres. No volem enfrontaments però estem un xic encesos.

A nivell espiritual: aprenem a reequilibrar el nostre món intern; que les fútiles no ens facin canviar la nostra manera de ser

Valoració: indicat per a persones que sempre dubten de si mateixes, que es creuen que són menys que els altres, que tenen la impressió que sempre la vessen.

Puntuació: melodia: 8,5.

19. Allegro maestoso de la Sonata per a piano núm. 8 en la menor, KV 310

A nivell musical: composició per a piano.

A nivell mental: estem buscant intensament alguna cosa; sentim com un corcó que es fica dins nostre.

A nivell emocional: hi ha una certa angoixa. Costa trobar la serenor. Bull, hi ha un cert caos i intenta anar al fons però no hi arriba.

A nivell espiritual: la mateixa melodia és consol per als caòtics. És una melodia “homeopàtica” (seguint el principi d’ISO que s’utilitza en musicoteràpia), o sigui treballar amb l’igual.

Valoració: no apta per a persones melangioses, és per a persones poc capficades. No bona per a persones amb problemes de cor accelerat. Té quelcom de Beethoven, encara que aquest fos un autor posterior.

Puntuació: melodia: 9.

20. Allegro 2 del Concert per a piano núm. 1 en fa major, KV 37

A nivell musical: concert per a piano.

A nivell mental: passejada pel mar. Mar suau, mar revolt. Cops a les roques. És un mar de primavera, amb dies de tot. No és un mar d’estiu. Més brau, menys serè. Les notes van i vénen talment com les onades del mar. En alguns moments la melodia juga com si el mar jugués amb els peixos.

A nivell emocional: jugar, cridar, riure.

A nivell espiritual: per sort, no hem perdut la nostra dimensió d’infant, allò que ens manté purs, allunyats dels prejudicis perquè els hem bandejat tant com hem volgut.

Valoració: per a persones que volen retrobar la infància que creuen que han perdut (no es perd mai, només cal reconquerir-la).

Puntuació: melodia: 8,5; harmonia: 9.

21. Allegro del Concert per a piano núm. 17 en sol major, KV 453

A nivell musical: concert per a piano.

A nivell mental: les idees són moltes i passen i se’n van, i cal aprofitar els moments i les oportunitats. Res no s’atura. Tot passa de pressa. De vegades són massa mentals i deixen de banda els aspectes emocionals.

A nivell emocional: melodia de reconciliació entre el món mental i el món emocional que és el que realment domina en l’ésser humà. Equilibri. Donar oportunitat a les pròpies oportunitats.

A nivell espiritual: la melodia té cap al final una mena de calma que és fruit de la serenitat que s’ha trobat quan tot rau en equilibri. Ja no cal córrer tant i al final pren força perquè ara, un cop serens, sabem controlar millor el nostre món interior. Es torna a córrer però ara no hi ha caos, sinó fites on poder arribar i seguretat en el camí que hem escollit.

Valoració: peça llarga, de dotze minuts, perquè tinguem temps d’aprendre que no hi ha oposats, sinó complementaris. El món mental i el món emocional van de bracet per atendre el món espiritual de l’ésser

humà. Els dos minuts finals tenen un “aire de Richard Clayderman” (prenent-lo com a paradigma d’aquesta manera d’interpretar amb el piano).

Puntuació: melodia: 8; harmonia: 8.

Paraules finals

Per acabar, només cal afegir que seria fantàstic que alguna discogràfica s’animés a editar un CD amb aquestes vint-i-una peces musicals i que es poguessin interpretar amb les recomanacions que aquí es proposen.

Toni Giménez i Fajardo

Cantant, músic i compositor, especialitzat en públic infantil i familiar alhora que en música folk per a adults.

Doctor en pedagogia.

www.tonigimenez.cat

[Article aprovat per a la seva publicació el febrer de 2014]